

Ankara, Gölbaşı, Hallaçlı Mahallesi’nde I. Ulusal Mimarlık Dönemi’ne Ait Bir Örnek: “Mehmet Ağa Konağı”

Sevinç DUYGU YALVAÇ^{1*}, Gediz URAK²

¹Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık ABD., Yüksek Lisans Öğrencisi Ankara, Türkiye

²Gazi Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Ankara, Türkiye

Geliş Tarihi: 19.02.2019

*Sorumlu Yazar e mail: sevincdy@gmail.com

Kabul Tarihi: 14.03.2019

Atf/Citation: Duygu Yalvaç, S. ve Urak, G. “Ankara, Gölbaşı, Hallaçlı Mahallesi’nde I. Ulusal Mimarlık Dönemi’ne Ait Bir Örnek: “Mehmet Ağa Konağı””, Haliç Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi 2019, 2/1: 49-76

Özet

Bu makale, Ankara İli, Gölbaşı İlçesi, Hallaçlı Mahallesi’nde yer alan Mehmet Ağa Konağı’nı konu almakta olup “**Ankara İli, Gölbaşı İlçesi, Hallaçlı Mahallesi’nde Bulunan Mehmet Ağa Konağı’nın Restorasyon Önerisi**” isimli yüksek lisans tez çalışması kapsamında yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen veriler kullanılarak hazırlanmıştır. Makalenin amacı, I. Ulusal Mimarlık Dönemi mimarisinin, kırsal alanda yer alan bir örneği olarak tanıtımının yapılarak; özgün nitelikleri ile gelecek kuşaklara aktarımının sağlanması için yapılan belgeleme çalışması sonucunda elde edilen veriler ile yapı ile aynı dönemde inşa edilmiş konut örnekleri ile yapılan karşılaştırmalı çalışması sonuçlarının ortaya konmasıdır. Bu sayede, Kurtuluş Savaşı’nda orduya yaptığı önemli katkılarıyla bilinen ve milli mücadelenin önemli destekçilerinden biri olan yapının ilk sahibi Mehmet (ATAK) Ağa’nın anısının da yaşatılarak, kültürel mirasımızın korunmasına katkı sağlanacaktır.

Anahtar Kelimeler: Ankara, Gölbaşı, Hallaçlı, Kültürel Miras, Koruma, Konut, Mehmet Atak.

An Example of the First National Architectural Movement in “Hallaçlı” District, “Gölbaşı, Ankara: Mehmet Ağa” Mansion

Abstract

This article is about the “Mehmet Ağa” Mansion located in “Hallaçlı” District in “Gölbaşı, Ankara” and it is prepared by the results of the master thesis “**Restoration**

Proposal of the Mehmet Aga Mansion in Hallaçlı, Gölbaşı, Ankara". It aims to present the building, which is one of the unique examples of the First National Architectural Movement in rural area, and show the results of the survey and documentation done to ensure preservation of the authentic qualifications of the building to be passed on the future generations and the comparative study done with similar dwellings built in the same period. Therefore the memory of the first owner of the dwelling, "Mehmet (ATAK) Ağa", who is well-known as one of the important supporters of the national struggle with his contributions to the army in the War of Independence will also be maintained and contributed the conservation of cultural heritage.

Keywords: "Ankara, Gölbaşı, Hallaçlı", Cultural Heritage, Conservation, Dwelling, "Mehmet Atak".

1. Giriş

Bizim için değerli olanı, anıları olanı, tarihsel olanı; bize kadar yaşayarak gelebilmiş olan, ön açmış ve ön açan geleneği korumak isteriz. Böyle bir şeyin bozulmamasını, niteliklerini yitirmemesini, yıpranmamasını, yok olmamasını isteriz. Giderek bütün bu özellikleriyle bizden sonra da sürsün yaşasın isteriz. Çocuklarımıza, torunlarımıza da aktarmak isteriz onu; onlar da değerini bilsinler isteriz. Böylece onlar da kişiliklerini, geleceklerini daha sağlıklı, daha insana yakışacak şekilde kurabileceklerdir [1]. Kültür varlıkları, salt fiziksel varlık olmanın ötesinde içerdikleri ve geçmişten günümüz toplumuna aktardıkları bilgi nedeniyle önemlilerdir. Bir kültür varlığının en önemli değeri belgesel değeridir. İncelendiğinde, geçmişte onu inşa eden, kullanan ve değişimine neden olan toplumlara ait özelliklere de ulaşmak mümkündür. Dolayısıyla, kültür varlıklarımızı sahip oldukları değerlerle birlikte gelecek kuşaklara aktarmak ve geçmişten gelen mirasımıza sahip çıkmak için; bu varlıklarımızı özgün niteliklerini koruyarak yaşatmak, yaptıkları dönemin inşa teknikleri, yapı geleneği, yaşam tarzı gibi bilgileri korumak gerekmektedir.

Çalışmaya konu olan Mehmet Ağa Konağı, kırsal alanda yer almasına karşın, döneminin modern kentsel mimari unsurlarını ve I. Ulusal Mimarlık Dönemi'nin belirgin özelliklerini taşımaktadır. Yapı,

Kurtuluş Savaşı'nda orduya yaptığı önemli katkılarıyla bilinen milli mücadelenin önemli destekçilerinden biri olan Mehmet (ATAK) Ağa'dan günümüze kalan bir andaç olması nedeniyle de tarihi değere sahiptir. Çalışma, sahip olduğu tüm özgün nitelikleriyle birlikte Mehmet Ağa Konağı'nın tanıtımının yapılarak; yapının güncel durumunu ve I. Ulusal Mimarlık Dönemi konut mimarisindeki yerini ortaya koyarak yapının korunmasına katkı sağlamayı; bu sayede Cumhuriyet tarihimizde değerli bir yere sahip Mehmet (ATAK) Ağa'nın anısını da yaşatmayı amaçlamaktadır.

2. Materyal ve Metot

Bu çalışmanın yöntemi; literatür ve arşiv araştırması yapılması, sahada yapılan ölçüm, fotoğraflama ve görsel analizler neticesinde elde edilen verilerin grafik, fotografik belgeleme metotları ile yapının güncel durumunun belgelenmesi, yapının inşa edildiği Erken Cumhuriyet Dönemi'nde görülen I. Ulusal Mimarlık Akımı irdelenmesi ve yapının aynı dönemde Ankara'da inşa edilmiş konut örnekleri ile karşılaştırılmalı değerlendirmesinin yapılarak Erken Cumhuriyet Dönemi konut mimarisindeki yerinin tespit edilmesi şeklindedir.

2.1. Mehmet Ağa Konağı'nın güncel durum tespiti

Mehmet Ağa Konağı'nın güncel durum tespiti; arazi ve büro ortamlarında yapılan çalışmalarla iki aşamalı gerçekleştirilmiştir. Arazi ortamında yapılan çalışmalarda, yapı ile ilgili tespit ve ölçümler tamamlanmıştır. Büro ortamında ise arazi çalışması neticesinde elde edilen veriler doğrultusunda yapının grafik belgeleme (rölöve) çizimleri oluşturulmuştur.

Yapının grafik belgelenmesine yönelik arazi çalışmasında yapının RIEGL Vz-400 marka 3D yersel lazer tarayıcı ve tarayıcı ile bütünlük çalışın Nikon D600 kamera kullanılarak ölçümleri yapılmıştır. Kamera, yapılan her tarama pozisyonunda elde edilen nokta bulutunu

renklendirmek için kullanılmıştır. Her tarama pozisyonunda 5 ile 10 arasında fotoğraf çekilmiş, toplamda 95 istasyon kurulduğu göz önüne alındığında ise cihaz tarafından toplamda 665 adet fotoğraf elde edilmiştir. Arazi çalışması esnasında ayrıca geleneksel yöntemler kullanılarak yapıda bulunan mimari elemanların detaylarını oluşturmaya yönelik ölçüler alınarak, hazırlanan detay taslaklarına işlenmiştir. Ayrıca, yapıda oluşmuş değişim ve bozulmalar bu aşamada tespit edilerek oluşturulan taslak çizimlere gerekli notlar alınmıştır.

Yersel tarayıcı lazer cihazı ile birlikte gelen veri, ofis ortamında RiSCAN-Pro yazılımında işlenerek, çizimlerin oluşturulduğu Autocad programında kullanılabilir nokta bulutu ve ortografik fotoğraf haline getirilmiştir. Elde edilen nokta bulutu ve gerekli noktalarda geleneksel yöntemler ile alınan ölçüm verileri, bilgisayar ortamında yapılan çalışmalarla Bentley Pointools Model for Autocad ve AutoCAD 2014 programları kullanılarak grafik belgeleme (rölöve) çizimleri (Şekil 8-10) oluşturulmuştur.

2.2. Erken Cumhuriyet dönemi ve Mehmet Ağa Konağı

Karşılaştırmalı çalışma; zaman içinde yapının geçirdiği değişimler ile yok olan, değiştirilen ya da bozulan yapı elemanlarına ait yapıdan gelen izlerin ve yapı ile ilgili elde bulunan belgelerin yetersiz kalması durumunda; yapı ile aynı dönemde, benzer teknikte ve üslupta yapılmış olan yapıların özgün bilgilerinden faydalanılarak yapının restitüsyonuna kaynak sağlamayı amaçlar. Yapıdan gelen izlerin ve eldeki verilerin yeterli olduğu durumlarda ise karşılaştırmalı çalışma, restitüsyonun doğruluğunun kanıtı olması açısından önem taşımaktadır.

Çalışmanın konusu olan Mehmet Ağa Konağı'nda yapılan mevcut durum analizleri neticesinde yapının doğal etmenlere bağlı bozulmaları ve çatı katında yapılan değişimler dışında, plan şemasının değiştirilmediği ancak yapı elemanlarında bir takım kayıpların mevcut olduğu ortaya çıkmıştır. Her ne kadar, yapının restitüsyonuna yönelik yapıdan gelen izlerin ve yapı ile ilgili elde edilen belgelerin yeterli

olabileceği düşünülmekte olsa da yapının inşa edildiği dönemdeki benzer yapılarla birlikte karşılaştırmasının yapılarak değerlendirilmesinin restitüsyonunun kanıtı olması ve yapının özgün değerlerinin net olarak ortaya konması açısından önemlidir.

Bu doğrultuda; öncelikle yapının inşa edildiği Erken Cumhuriyet Dönemi'nde etkin olan I. Ulusal Mimarlık Akımı irdelenmiş, ardından yapı ile aynı dönemde inşa edilmiş benzer mimari üsluba sahip konut örnekleri arasında karşılaştırma yapılmıştır. Karşılaştırmaya konu olan örnekler; yapının kırsal alanda inşa edilmiş olmasına karşın yapıldığı dönemin kentsel mimari özelliklerini daha çok taşıması nedeniyle, Ankara kent merkezinde yer alan konut örneklerinden seçilmiştir.

3. Bulgular ve Değerlendirme

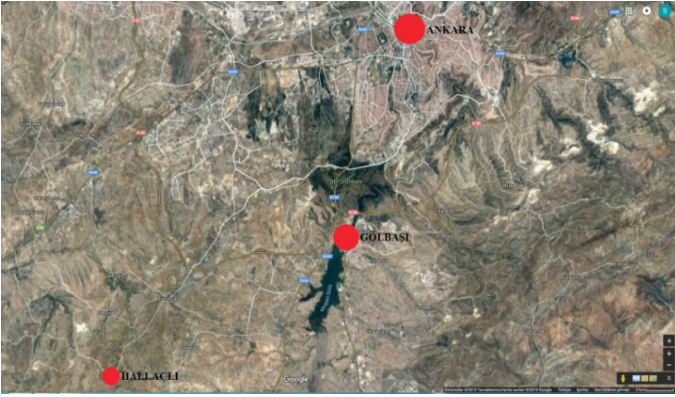
Çalışma kapsamında; Mehmet Ağa Konağı'nın tarihi araştırması sonucunda elde edilen bilgiler, sahada yapılan ölçüm, fotoğraflama ve görsel analizler neticesinde elde edilen belgeleme verileri ile literatür araştırması sonucunda elde edilen I. Ulusal Mimarlık Akımı konut yapılarının ortak özelliklerine ait veriler ortaya konarak yapının değerlendirilmesi yapılmıştır. Bugüne kadar literatürde yer almamış, I. Ulusal Mimarlık Dönemi üslubuna ait bir konut örneği bilim dünyasına tanıtılmıştır.

3.1. Mehmet Ağa Konağı'nın konumu ve tarihi araştırması

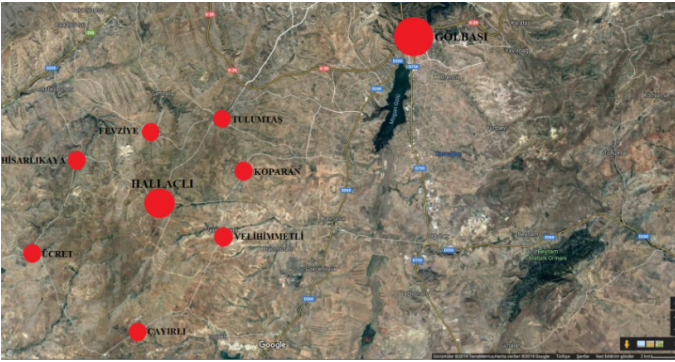
Mehmet Ağa Konağı, Ankara İl'inin Gölbaşı İlçesi'nin Hallaçlı Mahallesi (Köyü)'nde yer almaktadır. Hallaçlı Mahallesi (Köyü), Gölbaşı şehir merkezine 23 km, Ankara şehir merkezine 40 km uzaklıkta yer almaktadır (Şekil 1). Konak, Hallaçlı Mahallesi, köy içi mevki, 115911 ada 1 parselde yer almaktadır. Tulumtaş ve Koparan mahallelerine giden yolların kesiştiği köşe parselde bulunmaktadır (Şekil 2).

Konağın hemen yakın çevresinde yapılaşma bulunmamaktadır. Konağın kuzeybatı tarafında bulunan en yakın parselde, Mehmet

Ağa'nın kardeşi Hüseyin ATAĞ' a ait olduğu belirtilen ve yapıyla yakın tarihlerde inşa edildiği düşünülen bir konut yer almaktadır. Ancak bu yapının zaman içerisinde değiştirilerek özgün niteliklerini kaybettiği; özgününde ahşap olduğu düşünülen kapı ve pencere doğramalarının pvc doğramalar ile kat silmesinin yine özgün malzeme ile uyumlu olmayan polystyrene esaslı yapay bir malzeme ile üretilmiş kat silmesi ile değiştirildiği tespit edilmiştir (Şekil 3).

(a)

(b)

Şekil 1. (a) Hallaçlı Mahallesi, Ankara ve Gölbaşı Şehir Merkezlerinin Konumunu Gösteren Uydu Fotoğrafı [2]
 (b) Hallaçlı Mahallesi ve Komşu Mahalleleri ile Gölbaşı Şehir Merkezini Gösteren Uydu Fotoğrafı [2]

Şekil 2. Mehmet Ağa Konağı Yakın Çevre Uydu Fotoğrafı [2]

Şekil 3. (a) Mehmet Ağa Konağı'nın ve Yakınındaki Konutun Eski Durumu (1930'lar) [6]

(b) Mehmet Ağa Konağı'nın Yakınındaki Konutun Mevcut Durumu (2017) [14]

Gölbaşı, Koparan ve Tulumtaş yönünden Hallaçlı mahallesine doğru yol alındığında konak, etraftaki tarlaların ve bozkırın ortasından bir anda yükselerek yoldan geçenleri etkilemeyi başarır (Şekil 2, 5).

Milli Mücadele döneminde maddi ve manevi katkılarıyla orduya verdiği desteklerle ünlenen Mehmet (ATAK) Ağa, konağın ilk sahibidir. Kendisi 1880 yılında Hallaçlı köyünde dünyaya gelmiş olup anne ve baba tarafından Ankara'nın yerlisidir. 27 Aralık 1919'da Atatürk'ün

Konağın yapımına 1923 yılında başlandığı, 1929 yılında da tamamlandığı, ayrıca planlarının İsviçreli bir mimar tarafından hazırlandığı ve Rum ustalarca inşa edildiği belirtilmektedir [4]. Yapının mevcut sahibi Mehmet (ATAK) Ağa'nın kızı Andaç ATAK hanımın aktardığı bilgiler de yapının 1920'li yıllarda inşa edildiğini doğrulamaktadır. Ancak yapıya ait günümüze ulaşan herhangi bir mimari belge bulunmamaktadır. Yapı, Ankara Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kurulu'nun 18.03.1994 tarihli ve 3423 sayılı kararı ile tescil edilmiştir [5]. Tescil fişinde yapı, Atatürk Evi olarak adlandırılmıştır (Şekil 4).

3.2. Mehmet Ağa Konağı'nın güncel durumu

Mehmet Ağa Konağı, Ankara ili, Gölbaşı ilçesi, Hallaçlı mahallesinde köy içi mevkiinde yer almaktadır. 5755 m2 alana sahip bir parsel içerisinde bulunan yapının 165 m2 oturma alanı bulunmaktadır. Yapının bahçe duvarları zaman içerisinde hasar görmüştür ve duvar bahçe boyunca kesintisiz devam etmemektedir ve bahçe kapısı yok olmuştur. Günümüzde, yapıya Tulumtaş Mahallesi yolundan bahçe duvarı yıkılarak giriş sağlandığı anlaşılmaktadır (Şekil 2, 5).

Şekil 5. Mehmet Ağa Konağı'nın Güncel Durumu (2017) [14]

Yapı çevresinde arazi kotu kuzeybatı yönüne doğru yükselmektedir. Yapı bahçesi moloz taş duvarlar ile sınırlandırılmıştır. Ancak, mevcutta bahçe duvarları yıkılmış durumdadır. Yapının kuzey cephesine kaba yonu taş istinat duvarı örülerek cephede toprak kotu iki kademeli yapılmış ve bodrum ve zemin katlara bu cepheden erişim sağlanmıştır. Bahçenin kuzey bölümünde meyve ağaçları ve yapı sahibi tarafından sonradan eklendiği belirtilen bir tandır evi yapısı ile bir kümes yapısı yer almaktadır (Şekil 5, 6).

Yapı, bodrum üzerine iki ana kat (zemin ve 1. kat) ve çatı katından oluşmaktadır. Yapının güneydoğu köşesinde silindirik biçimli üstü kubbeli bir köşe kulesi yer almaktadır (Şekil 5-6). Yapının doğu cephesi orta hizasında çatı katında bir cihannüma, 1. katında ise bir çıkma bulunmaktadır. Zemin katta, çıkma altında ahşap iki kanatlı bir kapı bulunmaktadır. Bu kapı, yapının ana giriş kapısı niteliğinde görülmekle beraber cephede kapının önündeki beton saçağa toprak seviyesinden herhangi bir erişim bulunmamaktadır. Zemin kat girişleri güney ve kuzey cephelerinde bulunan iki kanatlı ahşap kapılar ile sağlanmaktadır (Şekil 6-10).

(a)

(b)

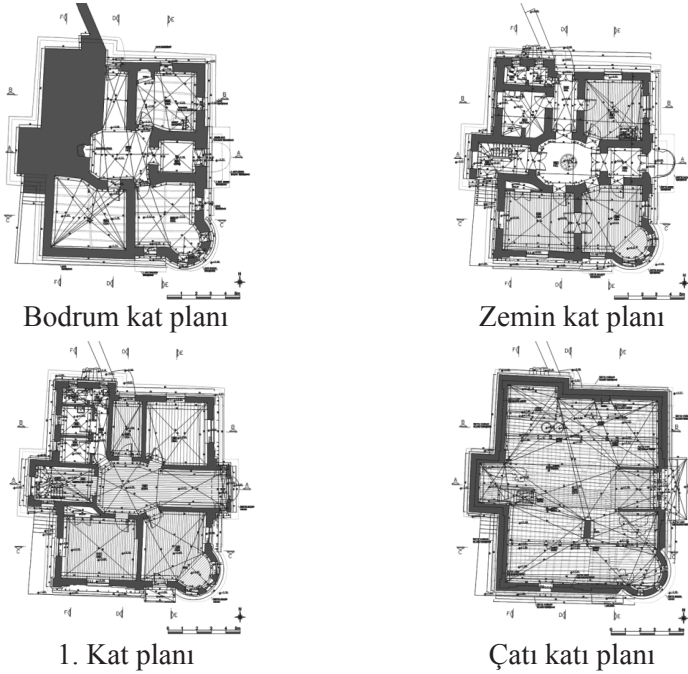
(c)

Şekil 6. Mehmet Ağa Konağı'nın Doğu (a), Güney (b) ve Güneybatı (c) Görünüşleri (2017)[14]

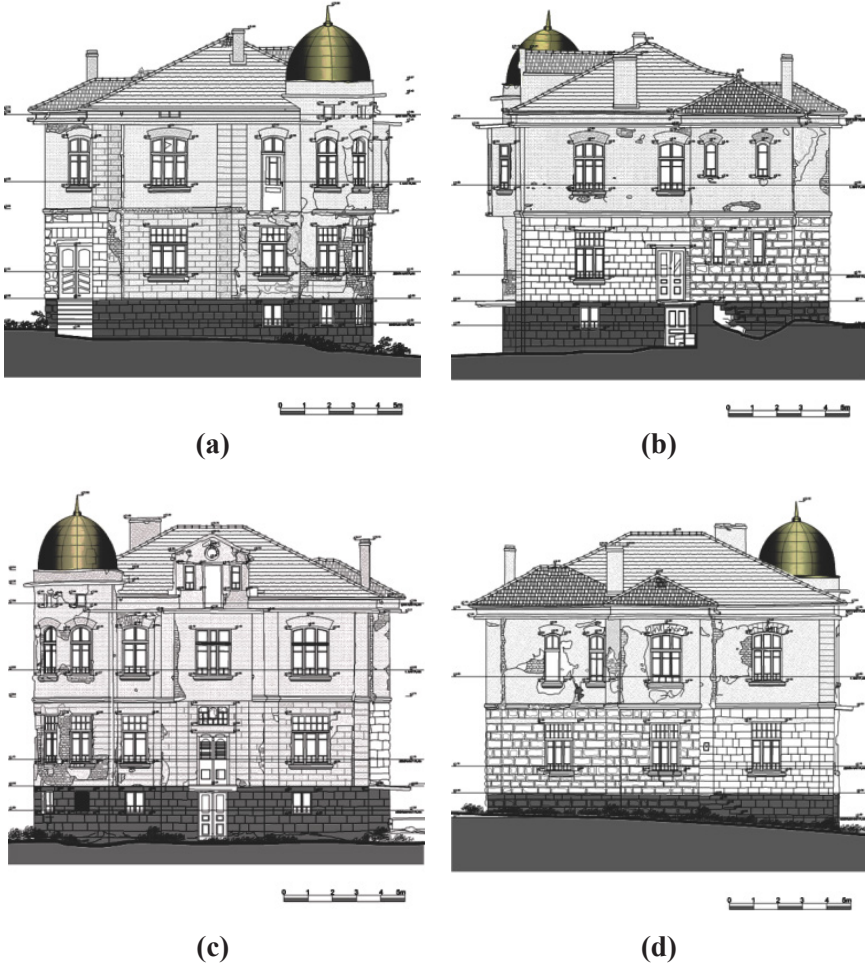
Şekil 7. Mehmet Ağa Konağı'nın Batı (a), Kuzey (b) ve Kuzeydoğu (c) Görünüşleri (2017)[14]

Yapı, orta sofalı plan tipindedir. Odalar ve servis mahallerinin açıldığı koridorlar sofa mahallerine açılmaktadır. Yapının esas yaşam alanları zemin ve birinci katlarda yer almaktadır (Şekil 8-10).

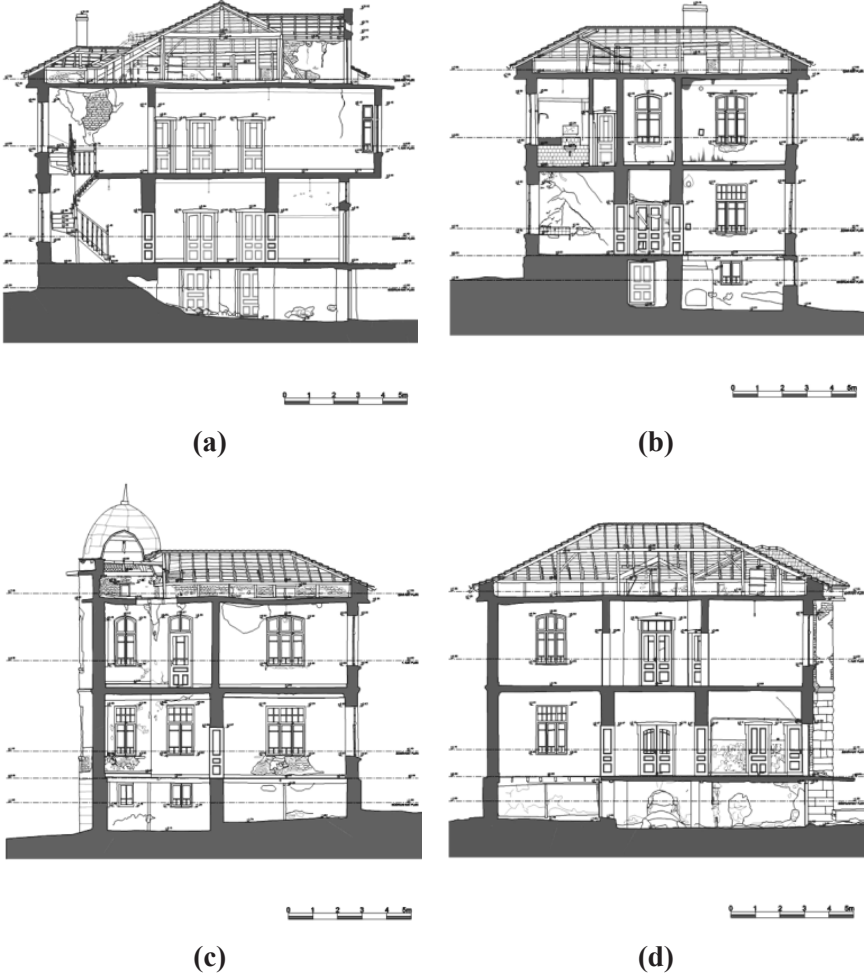

Şekil 8. Mehmet Ağa Konağı'nın Kat Planları

Yapının cephelerinde, cephenin önemine göre; taş kaplama, kesme taş görünümlü sıva ve düz sıva gibi farklı kaplama malzemeleri farklı oranlarda kullanılmıştır (Şekil 5-7, 9).

Şekil 9. Mehmet Ağa Konağı'nın Güney (a), Kuzey (b), Doğu (c) ve Batı (d) Cepheleri

Şekil 10. Mehmet Ağa Konağı'nın A-A (a), B-B (b), C-C (c) ve D-D (d) Kesitleri

Yapıya bodrum katta kuzey cephesine açılan tek kanatlı, zemin katta ise güney ve kuzey cephelerindeki iki kanatlı ahşap kapılarla girilmektedir. Bu katta, iki oda ve penceresi bulunmayan bir kiler odası mevcuttur (Şekil 8, 11, 12).

(a)

(b)

Şekil 11. Mehmet Ağa Konağı'nın Bodrum Katı B0(a) ve B02(b) Hol Mekânları (2017)[14]

(a)

(b)

Şekil 12. Mehmet Ağa Konağı'nın Bodrum Katı B03(a) ve B05(b) Oda Mekânları (2017)[14]

Zemin katta, güney, kuzey ve doğu cephelerine açılan kapıların açıldığı üç hol, üç oda, mutfak ve lavabo-hela ıslak hacim mekânları ile tüm oda ve diğer hollerin açıldığı orta sofa mekânı bulunmaktadır (Şekil 8, 13-16).

Şekil 13. Mehmet Ağa Konağı'nın Zemin Kat Orta Hol (sofa) Mekânı (2017)[14]

(a)

(b)

Şekil 14. Mehmet Ağa Konağı'nın Zemin Kat Z03 (a) ve Z08 (b) Hol Mekânları (2017)[14]

Şekil 15. Mehmet Ağa Konağı'nın Zemin Kat Z09 Oda Mekânı (2017)[14]

(a)

(b)

Şekil 16. Mehmet Ağa Konağı'nın Zemin Kat Z07(a) ve Z10(b) Oda Mekânları (2017)[14]

Birinci kata, zemin katına güney cepheden girilen ahşap kapının açıldığı giriş holünden ahşap bir merdiven ile çıkılır. Birinci katta önce merdiven holüne ulaşılır ve bu merdiven holünden iki kanatlı ahşap bir kapı ile sofa mekânına girilir. Birinci katta bulunan dört oda mekânı ile depo, banyo, lavabo-helanın açıldığı koridor kapıları sofaya açılmaktadır. Doğu cephesinde bulunan çıkma da sofanın uzantısıdır (Şekil 17-19).

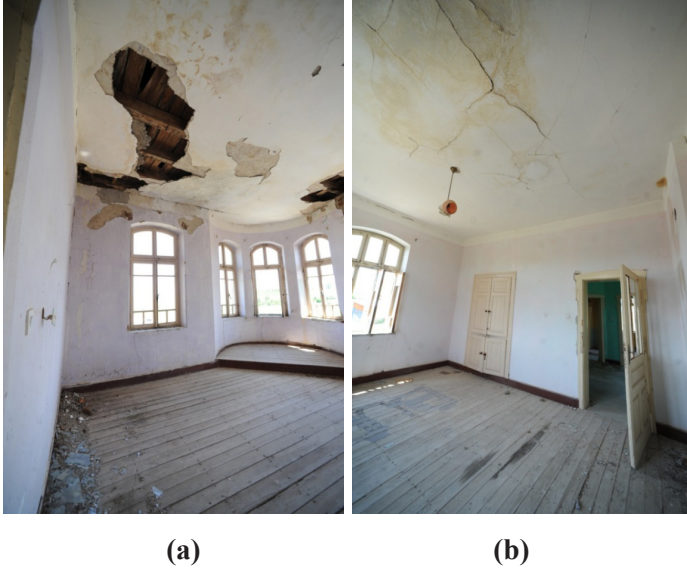
Şekil 17. Mehmet Ağa Konağı'nın 1. Kat Sofa Mekânı (2017)[14]

(a)

(b)

Şekil 18. Mehmet Ağa Konağı'nın 1. Kat 108 (a) ve 109 (b) Oda Mekânları (2017)[14]

Şekil 19. Mehmet Ağa Konağı'nın 1. Kat 110 (a) ve 111 (b) Oda Mekânları (2017)[14]

Merdiven holünden devam eden M3 ahşap merdiveni ile çatı katına ulaşılmaktadır (Şekil 20, 21). Merdivenin sonunda çatı döşemesindeki merdiven boşluğunu kapatan ahşap bir kapak vardır (Şekil 8, 21). Çatı katı tek mekândan oluşmaktadır. Merdivenden çıkar çıkmaz cihannüma görülür. Doğu cephesine açılan cihannüma kapısı ile birinci katta bulunan çıkmanın üzerinde yer alan üç tarafı açık balkona ulaşılır (Şekil 8, 20). Yapının diğer balkonlarında olduğu gibi bu kısımda da korkuluk bulunmamaktadır.

Şekil 20. Mehmet Ağa Konağı'nın Çatı Katı (2017)[14]

Şekil 21. Mehmet Ağa Konağı'nın Çatı Katı (2017)[14]

3.3. I. Ulusal Mimarlık Akımı ve yapının karşılaştırmalı çalışması

Politik, sosyal ve ekonomik unsurlarla birlikte inşaat, eğitim, yapı endüstrisindeki gelişmeler ile değişen estetik anlayışları gibi farklı olgulardan etkilenen Erken Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı bu doğrultuda gelişerek değişim göstermiştir.

II. Meşrutiyet sonrasında, özellikle İttihat ve Terakki Fırkasının başlıca düşünürlerinden biri olan Ziya Gökalp'in geliştirdiği Türkçülük düşüncelerinin zamanla güç kazanması, yaygınlaşması, mimarlık alanında da etkilerini göstermiştir. Kısa zamanda Milli Mimari, Milli Mimari Rönesans'ı, Milli Mimari Üslubu, Neo-Klasik Üslup olarak adlandırılan I. Ulusal Mimarlık Akımı geçerlilik kazanmıştır. Ulusal mimarlık anlayışı Cumhuriyet'in ilk yıllarında da yeni bir ulus yaratma çabalarının yoğunlaşmaya başladığı bir ortam içerisinde yaygınlaşma ortamı bularak gelişme göstermiş ve 1930 yılı dolaylarına kadar etkinliğini sürdürmüştür. Cumhuriyetin ilk yıllarında, sınırlı sayıdaki mimarın hemen hemen tümüne yakını, ulusal mimarlık akımına bağlı kalmıştır. Metin Sözen bunun en büyük nedenini; dönemin eğitim kurumlarında yerli ve yabancı öğretim üyelerinin, eğitimin ağırlığını bu tür bir mimarlığa vererek bu eğilimde bir mimar kuşağının yetişmesine olanak sağlaması, olarak ifade etmektedir. Ayrıca yönetimlerin bu üslubu desteklemelerinin de üslubun yayılmasına olanak sağladığı, dolayısıyla üslubun sadece İstanbul ve Ankara gibi şehirlerde değil küçük yerleşim merkezlerinde bile örneklerine rastlanılabildiği Sözen tarafından belirtilmektedir [7].

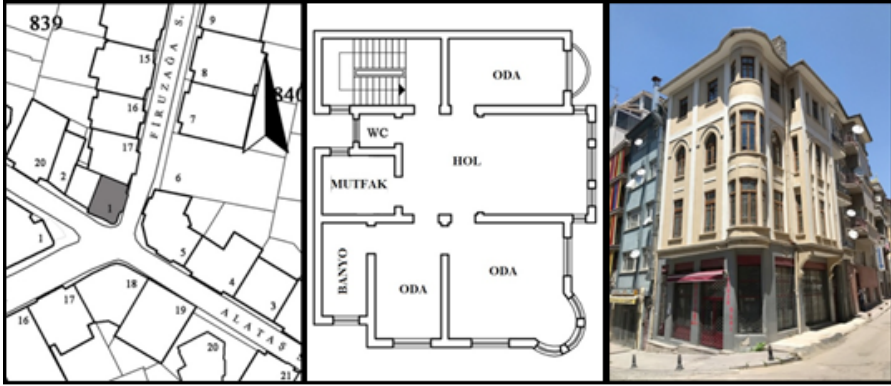
I. Ulusal Mimarlık Akım'ında, ideoloji-mimarlık birliği, özellikle cephelerde kubbe, kemer, portik, taç kapı, vb. Osmanlı mimarlık öğeleri ve süslemelerinin kullanılması şeklinde kendini göstermiştir. İnci Aslanoğlu, yapıların cephelerinde kullanılan ortak öğelerin bir lise yapısı, bir postane, banka, hükümet konağı, otel, bakanlık binası, ya da bir tren istasyonu arasında görünüşte hem kütle düzeni, hem de dış bezeme açısından bir fark olmadığı etkisini yarattığını belirtmiştir. Aslanoğlu'na göre amaçlanan, klasik Osmanlı yapı ve bezeme öğelerinin ulusal hisleri yansıttığı kanısıyla kullanılmasıydı [8].

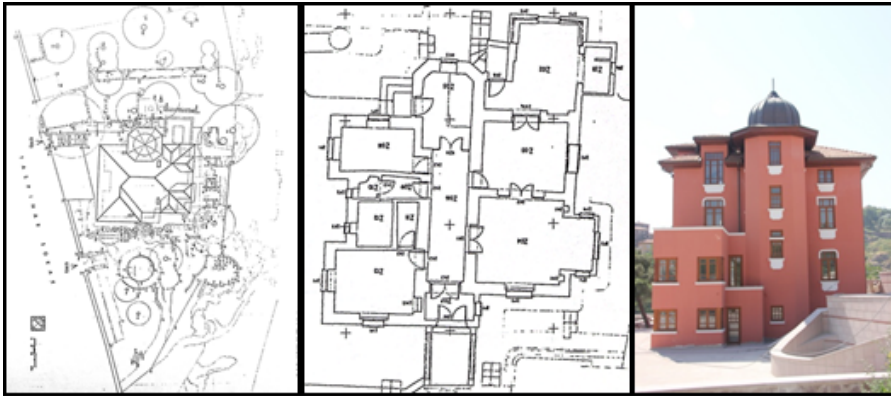
Sözen, dönemin ana ilkesini, cephelerin ayrıntılarına kadar düşünülerek çözülmesi, olarak ifade etmektedir. Bununla birlikte yerleşme ve planın, gerekli işleve göre çözümü, cephelerden sonra gelmektedir. Cephelerde beliren bir diğer konuyu da ana cephe ve diğer cepheler arasındaki ilişki olarak belirtmekte; yapının önemine, yapıldığı yerin özel durumuna göre değişmekle birlikte, cephelerin çoğu kez eşit biçimde değerlendirilmediği ve bazen cepheler arasında büyük ayrımların ortaya çıktığına değinmektedir [9].

Nalbantoğlu da aynı konuya değinerek, cephelerinin zenginliğinin kullanıcılarının da zenginliğini yansıtan birinci ulusal mimarlık dönemi yapılarının plan özellikleri bakımından henüz standartlaşmadığını düşünmekte; odalarda işlevsel ayrışmanın görülmediğini ve çoğu kez mutfak ve banyoların yakınlığı nedeniyle hangi mekânın oturma hangilerinin yatma işlevini göreceğini plandan ayırmsamanın olanaksızlaştığını ifade etmektedir. Yapıların önemli bir bölümünde, yeni yapı teknikleri ve malzemesi kullanılmakla birlikte, dönem üslubunun unsurlarına yer verebilmek için bu durum gizlenerek dışarı yansıtılmamıştır [10].

Karşılaştırmalı çalışmada incelenen konut yapıları değerlendirildiğinde, plan şeması anlamında bu dönemde tam bir tipleşme olmadığı tespit edilmiştir. Yapıların çoğunluğunda, özellikle apartman tipi konutlarda mahremiyetin düşünülmezsizin mekânların konumlandırıldığı, farklı işleve sahip odaların merkezi bir hol etrafında düzenlendiği göze çarpmaktadır. Ayrıca bazı yapılarda banyo mekânlarının hol yerine odaya açıldığı durumlar da bulunmaktadır. Salonların ise çoğunlukla büyük planlandığı görülmektedir (Şekil 22,23). Çalışma konusu Mehmet Ağa Konağı'nda da farklı işlevdeki odaların bir orta sofa etrafında kurgulandığı görülmektedir. Ancak, yapıda mutfak, banyo ve hela gibi servis mekânları doğrudan orta sofaya açılmamakta ikincil bir koridora açılmaktadır. Banyo ve mutfak mekânları yaklaşık aynı büyüklükte kurgulanmıştır. Konak, kırsal alanda yer almasının da etkisiyle plan kurgusu anlamında hem kent içi yapılarla hem de geleneksel Türk konut yapılarıyla benzerlikler göstermektedir (Şekil 8).

Şekil 22. Ankara, Necatibey, Ulus'ta Bulunan Köşe Parsel Bir Apartmanın Yerleşimi, Kat Planı ve Fotoğrafi [11]

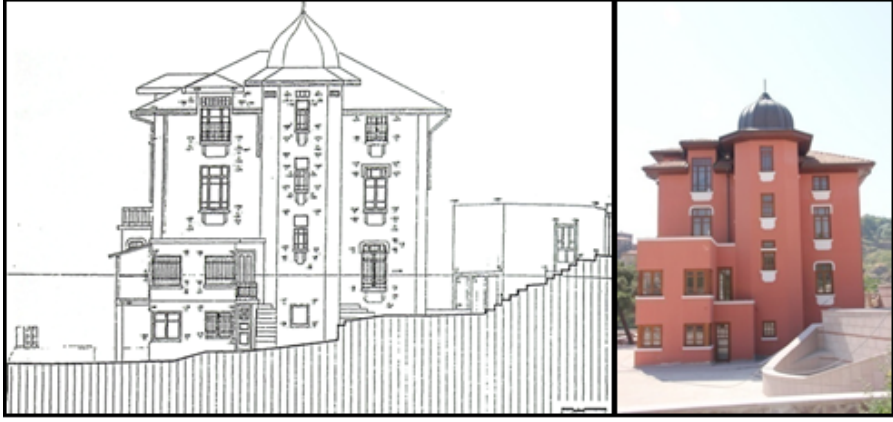

Şekil 23. Ankara, Hacıbayram, Ulus'ta Bulunan Bir Yapının Yerleşimi, Kat Planı ve Fotoğrafi [12]

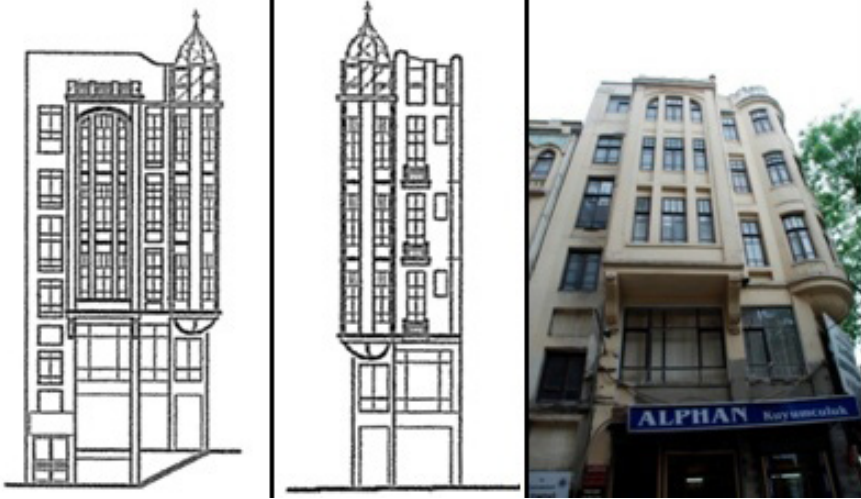
Yapılan çalışma sonucunda, bu dönemde inşa edilen konutların çoğunlukla yığma yapım tekniği ile tuğla ve taş malzeme kullanılarak inşa edildiği görülmüş olup betonarme yapılar da bulunmaktadır. İncelenen yapılarda, farklı inşa tekniklerinin bir arada kullanıldığı örnekler de mevcuttur. Beden duvarlarının yığma teknikte yapıldığı ancak merdivenkovanın betonarme olduğu ya da alt kısımlarda yığma teknik üst katlarda ahşap karkas tuğla ya da kerpiç dolgu malzemesi kullanılarak inşa edildiği örnekler vardır. Mehmet Ağa Konağı da yığma

yapım tekniği ile taş ve tuğla malzeme kullanılarak inşa edilmiş, yapının balkon, saçak ve çıkma döşemelerinde özgün olarak betonarme kullanılmıştır.

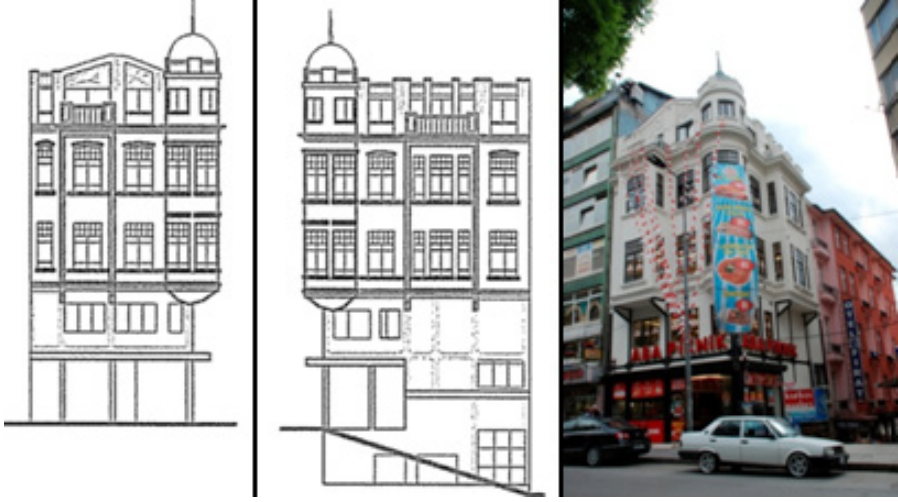
Bu dönem yapı cephelerinde eğrisel ve dairesel biçimlerin; özellikle köşe parsellerde yer alan yapılarda zemin hizasından başlayan ya da çıkma olarak biçimlenmiş yuvarlatılmış kütlelerin çoklukla kullanıldığı görülmektedir. Yuvarlatılmış kulemsi kütlelerin çoğunlukla bir kubbe üst örtüsü ile birlikte inşa edildiği de göze çarpmaktadır. Bunun yanında cephelerde bezeme, rölyef ve rozet gibi dekoratif cephe elemanlarının kullanıldığı, silmelerle katların ayrıldığı örnekler de sıklıkla görülmektedir. Ayrıca, çıkma, balkon ve geniş saçaklarla cephelere 3. boyutta hareket kazandırma çabasını gösteren pek çok örnek bulunmaktadır. Balkon korkuluklarında düz hatlı taş tiplerle birlikte metal ferforje korkulukların da kullanıldığı örneklerden anlaşılmaktadır. Cephelerde basık ve sivri kemerli pencere ve açıklık kullanımı da gözlenen bir diğer özelliktir (Şekil 24-26). Mehmet Ağa Konağı'nda da cephe elemanı olarak karşılaştırmalı çalışmada incelenen örneklerde görüldüğü gibi; kule biçimli yuvarlatılmış köşe, kubbe, çıkma, balkon ve silme gibi elemanlardan faydalanılmıştır. Konakta alt katlarda dikdörtgen biçimli pencereler bulunurken üst katlarda basık kemerli pencereler bulunmaktadır. Yapı cephelerinin eşit biçimde değerlendirilmediği; kesme taş, kesme taş görünümlü sıva ve düz sıva gibi farklı kaplama malzemelerinin cephelere göre farklı oranlarda kullanıldığı göze çarpmaktadır.

Şekil 24. Ankara, Hacıbayram, Ulus'ta Bulunan Bir Yapının Cephe Çizimi ve Fotoğrafi [12]

Şekil 25. Ankara, Necatibey, Ulus'ta Köşe Parsel Bir Apartmanın Cephe Çizimleri ve Fotoğrafi [13]

Şekil 26. Ankara, Necatibey, Ulus'ta Köşe Parsel Bir Apartmanın Cephe Çizimleri ve Fotoğrafi [13]

İncelenen konutların çoğunluğunda üst örtünün kırma çatı biçiminde, Marsilya tipi kiremit ile kaplı olduğu; bununla birlikte özellikle bitişik nizamlı apartman tipi konut yapılarında beşik ve düz çatı tiplerinin de sıklıkla kullanıldığı anlaşılmaktadır. İncelenen örneklerden köşe kulesi bulunanlarda kule üst örtüsünün kubbe olarak tasarlandığı görülmektedir. Yapıların pek çoğunda üst örtü geniş saçaklarla cephede de vurgulanmıştır. Mehmet Ağa Konağı üst örtüsü de kırma çatı biçiminde Marsilya tipi kiremit ile kaplıdır. Güneydoğu köşesinde bulunan kule biçimli yuvarlatılmış kısmın üst örtüsü incelenen diğer yuvarlak köşeli ve kuleli yapılarda da görüldüğü gibi kubbe olarak inşa edilmiştir.

5. Sonuçlar

Giriş bölümünde de ifade edildiği gibi, kültür varlıkları, salt fiziksel varlık olmanın ötesinde geçmişten günümüze aktardıkları bilgi nedeniyle özgün belge değerine sahiptir. Sahip oldukları bu değerlerin gelecek kuşaklara aktarımını sağlamak ve geçmişten gelen mirasımıza

sahip çıkmak için; bu varlıklarımızı özgün niteliklerini koruyarak yaşatmak, yapıldıkları dönemin inşa teknikleri, yapı geleneği, yaşam tarzı gibi bilgileri korumak gerekmektedir.

Ankara, fiziksel ve stratejik özelliklerinin ötesinde siyasi bir kararın sonucunda ülkenin başkenti olmuş bir şehirdir. Yeni yönetim, savaş sonrası harap durumdaki ülkeyi, çağdaş ve modern bir Cumhuriyet'e dönüştürme çabaları içerisinde; Ankara'yı başkent olarak seçerek, Osmanlı'dan tamamen farklı kimlikte bir ülkenin yaratıldığını vurgulamıştır. O dönemde İstanbul, Osmanlılık görüşüne ait bir simge iken; Ankara radikal, devrimci yeni hükümetin, simgesi olmuştur. Bu doğrultuda da tarih kitaplarında bakımsız, köhne bir Anadolu yerleşkesi olarak anlatılan Ankara'nın modern Cumhuriyet'in başkenti olması için bayındırlık çalışmalarına başlanılmıştır.

Yeni bir ulus yaratma çabalarıyla birlikte ulusalcı duyguların yoğun olarak yaşandığı bu süreçte, I. Ulusal Mimarlık Akımı gelişerek, 1930 yılı dolaylarına kadar etkinliğini sürdürmüş ve başta Ankara olmak üzere ülkenin pek çok şehrinde yeni yapılan yapılarda etkilerini göstermiştir.

Çalışmaya konu olan Mehmet Ağa Konağı'nda da geleneksel yapı unsurlarıyla birlikte I. Ulusal Mimarlık Akımı etkilerini net olarak görmek mümkündür. Konağın sahip olduğu özgün yapısal niteliklerinin yanı sıra milli mücadelenin önemli destekçilerinden biri olan Mehmet (ATAK) Ağa'nın günümüze ulaşmış bir andacı olması nedeniyle tüm özgün değerleriyle birlikte sürdürülebilir korunmasını sağlamak gerekmektedir.

Bu doğrultuda yapının güncel durumu analiz edilerek çağdaş belgeleme teknikleri kullanılarak belgelenmiş ve karşılaştırmalı çalışmaları tamamlanmıştır. Yapılan araştırmalar neticesinde yapının plan şemasının günümüze herhangi bir değişikliğe uğramadan geldiği, ancak doğal etkenlere bağlı olarak bazı malzeme ve elemanlarında bozulma ve kayıplar bulunduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın devamında, konağın özgün durumu ortaya çıkarılarak restitüsyonu hazırlanacaktır. Bu sayede, restorasyon kararlarına

altlık oluşturacak, bilimsel bulguları kapsayan bir zemin elde edilmesinin yanı sıra gelecek kuşaklara yapının özgün hali ve geçirdiği değişimlere ait sağlıklı bilgi aktarımının sağlanması planlanmaktadır. Yapının restitüsyonu hazırlanırken yapıya ait elde edilen eski fotoğraflarından, yapı üzerindeki izlerden, korunmuş kısımlardan ve aynı dönemde yapılan benzer konutlardan yararlanılarak; değiştirilmiş, bozulmuş veya yok olmuş yapı elemanları özgününde olduğu gibi ifade edilecektir. Restitüsyonunun tamamlanmasının ardından yapının sürdürülebilir korunmasını sağlamak üzere bulunduğu çevre ve yapı programı ile uyumlu yeni bir işlevin verileceği restorasyon projesi hazırlanacaktır.

Kaynaklar

- [1] Bektaş, C. Koruma Onarım, Literatür Yayınları, İstanbul. (2001). s.9.
- [2] <http://www.google.com/maps/place/Halaçlı> (Erişim Tarihi: Şubat 2019).
- [3] Erdoğan, A. Tarih İçinde Gölbaşı, Gölbaşı Belediye Başkanlığı Kültür Yayınları, Ankara. (2007). s.346, s.190.
- [4] Uçak, H.İ. Tarih İçinde Haymana, Haymanalılar Yardımlaşma ve Tanışma Derneği, Ankara. (1986). s.118-119.
- [5] Ankara 1 Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu Müdürlüğü Arşivi. (2019, Özel İzinle Erişilmiştir.)
- [6] Atak, A. Kişisel Fotoğraf Arşivi. (2017, Özel İzinle Erişilmiştir.)
- [7] Sözen, M. Cumhuriyet Dönemi Türk Mimarlığı (1923-1983), Türkiye İş Bankası Yayınları, Ankara. (1984). s.27-29.
- [8] Aslanoğlu, İ. Erken Cumhuriyet Dönemi Mimarlığı 1923-1938, Bilge Kültür Sanat, İstanbul. (2010). s.31, 32.
- [9] Sözen, M. Birinci Ulusal Mimarlık Dönemi ve Mimarları, Mimaride Türk Milli Üslubu Semineri Bildiri Kitabı, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, İstanbul. (1984). s. 37.
- [10] Nalbantoğlu, G. 1928-1946 Döneminde Ankara'da Yapılan Konutların Mimari Değerlendirmesi, Tarih İçinde Ankara, Eylül 1981 Seminer Bildirileri Kitabı, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara. (2000). s.254-256.
- [11] Aydın, N.B. Apartman Bloklarında Plan Tipolojileri Üzerine Bir Araştırma: Necatibey Mahallesi Örneği, Ankara (1920'ler-1960'lar), Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü (2017).

- [12] Yavuz, A., İzzet Aykurt Evi: Bir Erken Cumhuriyet Dönemi Konutu, Tarih İçinde Ankara II 1998 Seminer Bildirileri Kitabı, ODTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları, Ankara. (2001). s. 289.
- [13] Kefu, G. Ankara-Anafartalar Caddesi ve Üzerindeki Bir Grup Apartmanın Koruma Sorunu Açısından İnceleyen Bir Çalışma, Yüksek Lisans Tezi, ODTÜ, Fen Bilimleri Enstitüsü, (2001).
- [14] Duygu Yalvaç, S. Kişisel Fotoğraf Arşivi, (2017-2018).